

ВІДГУК

офіційного опонента докторки юридичних наук, професорки
Шопіної Ірини Миколаївни на дисертацію Христинченка Євгенія
Олександровича «Корпоративна доброчесність персоналу державної
митної служби України: правові засади формування та розвитку»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Становлення України як демократичної та правової держави нерозривно пов'язане з якісним оновленням публічної служби, формуванням нової культури відносин між державою і суспільством. Корпоративна доброчесність посадових осіб органів виконавчої влади є одним із ключових індикаторів такого оновлення. Для Державної митної служби, яка виконує функції на перетині публічного та приватного інтересів, ця проблема набуває особливої гостроти, що робить її ретельне правове дослідження вкрай необхідним.

Чинне законодавство України у сфері публічної служби та запобігання корупції містить значний масив норм щодо поведінки службовців, однак їх системний аналіз у контексті митних органів досі залишається недостатнім. Відсутність комплексної наукової концепції корпоративної доброчесності митного персоналу призводить до фрагментарності правозастосовної практики, нерівномірного впровадження стандартів доброчесності в різних підрозділах служби. Заповнення цієї прогалини є актуальним завданням юридичної науки.

Сучасні підходи до публічного управління все більше акцентують увагу на цінностях, корпоративній культурі та ідентичності службовця як чинниках, що не менш важливі за формальні норми поведінки. Формування у митника внутрішньої мотивації до доброчесної поведінки – через усвідомлення місії служби, корпоративних цінностей та особистої відповідальності – є сучасним підходом, що знайшов відображення у

міжнародних документах, зокрема в Аруській декларації Всесвітньої митної організації. Правове закріплення цих підходів в українській системі потребує наукового обґрунтування.

Динамічний розвиток технологій та цифровізація митних процедур відкривають нові можливості для контролю за доброчесністю персоналу та водночас формують нові виклики – зокрема пов'язані із захистом персональних даних, межами електронного моніторингу поведінки службовців, правомірністю окремих інструментів перевірки. Правові засади впровадження цих інструментів у практику ДМС перебувають у стані становлення, що надає темі дослідження особливої наукової новизни та практичної цінності.

Нарешті, тема є актуальною з огляду на загальносвітову тенденцію до розвитку комплаєнс-систем та програм доброчесності в публічних інституціях. Міжнародний досвід свідчить, що стале впровадження корпоративної доброчесності потребує не лише нормативного закріплення, а й побудови відповідної організаційної інфраструктури: кодексів поведінки, процедур повідомлення про порушення, механізмів захисту викривачів. Дослідження правових засад цих інструментів стосовно персоналу Державної митної служби України відповідає нагальним потребам як науки адміністративного права, так і практики державного управління.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації на тему «Корпоративна доброчесність персоналу Державної митної служби України: правові засади формування та розвитку», базуються на:

Комплексному аналізу нормативно-правової бази

У роботі досліджено національні та міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють питання доброчесності персоналу органів публічної влади. Особливу увагу приділено Конституції України, Митному кодексу

України, законам України «Про запобігання корупції», «Про державну службу», «Про центральні органи виконавчої влади», підзаконним актам Державної митної служби України, а також міжнародно-правовим документам Всесвітньої митної організації, зокрема Оновленій Декларації Аруша, і директивам Європейського Союзу, які адаптуються в Україні у рамках євроінтеграції.

Емпіричних даних

У дисертації використано дані щорічних соціологічних досліджень Національного агентства з питань запобігання корупції щодо сприйняття корупції на митниці, аналітичні документи органів публічної влади, матеріали судової практики, а також особистий професійний досвід автора в Державній митній службі України. Це дало змогу оцінити реальний стан корпоративної доброчесності митного персоналу та виявити проблеми, що стримують її належне правове забезпечення в Україні.

Системному підході

Дослідження проводилося із застосуванням міждисциплінарного підходу, який дозволив поєднати адміністративно-правові, етичні, організаційно-психологічні та управлінські аспекти формування і розвитку корпоративної доброчесності персоналу Державної митної служби України. Залучення здобутків організаційної психології, соціології та менеджменту надало теоретичним положенням дисертації міцного міждисциплінарного підґрунтя.

Розгляд та вирішення поставлених завдань дозволили авторів у кінцевому підсумку досягти поставленої мети дослідження. Достовірність наукових положень підтверджується значною кількістю публікацій — п'ятьма науковими статтями у фахових виданнях категорії Б та п'ятьма тезами доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях, а також актами впровадження результатів дослідження в науково-дослідну діяльність Університету митної справи та фінансів і Науково-дослідного інституту

публічного права. Загалом представлені результати дослідження є цілком обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна, представлена у дисертації, її основні наукові положення, висновки та рекомендації.

Оцінюючи основні здобутки дослідження, варто вказати на окремі результати, що є новими. Так, заслуговує уваги запропонована вперше у вітчизняній юридичній науці шестиетапна періодизація формування вимог до доброчесності персоналу митної служби на українських землях, що охоплює: ранній (доінституційний) етап; етап усвідомлення передумов доброчесності; етап всеохоплюючого тоталітарного контролю; етап інституціоналізації митної служби незалежної України; етап регресивних трансформацій; етап системного впровадження вимог доброчесності у діяльність Державної митної служби України.

Слушним видається авторське визначення поняття доброчесності у правовому дискурсі як відповідності поведінки публічного службовця закріпленим в актах soft law вимогам до його професіоналізму, етичних та управлінських якостей, якості здійснення наукової, інформаційної, кадрової й антикорупційної діяльності та прозорості декларування своїх доходів, витрат та майна. Заслуговує на схвалення також визначення функцій формування корпоративної доброчесності Державної митної служби України, до яких автор відносить: створення та зміцнення вільної від корупції корпоративної культури; досягнення високого рівня інституційної довіри; підтримання високої ефективності здійснення митної справи в умовах євроінтеграції; забезпечення митної, економічної і воєнної безпеки як видів національної безпеки з урахуванням ризиків правового режиму воєнного стану.

Доведеною і переконливою вважаємо позицію Христинченка Є.О. щодо концептуалізації розмежування між правовими та моральними нормами у сфері регулювання доброчесності за критеріями рівня легітимізації, загальнообов'язковості, наявності юридичних санкцій, суб'єкта

нормотворення, міри конкретизації, ступеня формалізації та ступеня універсальності регулювання. Вважаємо доцільною пропозицію автора щодо запровадження посад конфіденційних радників з питань доброчесності у Державній митній службі України за прикладом позитивного досвіду Королівства Нідерланди, а також пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Митного кодексу України, законів України «Про державну службу», «Про центральні органи виконавчої влади», Кодексу етичної поведінки та Правил етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України.

У тексті дослідження, на основі глибокого аналізу іноземного досвіду, дисертантом вміло обґрунтовується необхідність здійснення таких заходів, як: затвердження проєкту нового Митного кодексу України на основі митного законодавства ЄС; запровадження щорічного незалежного анонімного опитування персоналу митних органів; розробка закону про правовий статус органу громадського контролю за діяльністю ДМС України; удосконалення правового механізму ротації персоналу та підвищення ефективності діяльності Дисциплінарного комітету Державної митної служби України; доповнення Митного кодексу України статтею про засади оцінки ефективності та результативності діяльності митних органів.

Загалом, пропонувані положення, що виносяться на захист, є авторськими, чітко сформульованими, логічними, науково виваженими та обґрунтованими, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірність. Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації Христинченка Є.О. є достатньо високим і забезпечується насамперед чіткою постановкою мети та завдань дослідження. Автор поставив перед собою завдання всебічного й детального аналізу правових засад формування та розвитку корпоративної доброчесності персоналу Державної митної служби України, що є актуальною проблемою в умовах триваючих реформ публічної служби та євроінтеграційних прагнень держави. Послідовна реалізація цієї

мети простежується в кожному розділі роботи, що свідчить про цілісність наукової концепції дисертанта.

Достовірність результатів дослідження підкріплюється опорою на репрезентативну нормативну базу, яка охоплює Закон України «Про запобігання корупції», законодавство про публічну службу, відомчі нормативні акти Державної митної служби, а також міжнародно-правові стандарти у сфері доброчесності, зокрема Аруську декларацію Всесвітньої митної організації. Залучення до аналізу законодавства та правозастосовної практики держав – членів ЄС надає висновкам дисертанта порівняльно-правового виміру та підвищує переконливість сформульованих наукових позицій.

Обґрунтованість висновків дисертації також забезпечується методологічною зрілістю дослідження. Системне поєднання загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дозволило автору не лише зафіксувати наявний стан правового регулювання корпоративної доброчесності митного персоналу, а й виявити його недоліки, спрогнозувати напрями вдосконалення та запропонувати науково обґрунтовані рекомендації щодо розвитку відповідного законодавства і правозастосовної практики. Такий методологічний підхід є запорукою достовірності отриманих результатів.

Важливим чинником обґрунтованості наукових положень є критичне осмислення дисертантом праць попередників у суміжних галузях – адміністративного права, теорії державного управління, антикорупційного права та етики публічної служби. Автор не обмежується простим реферуванням існуючих підходів, а вступає в наукову дискусію, аргументовано відстоює власну позицію та формулює оригінальні висновки щодо змісту, структури й механізмів забезпечення корпоративної доброчесності персоналу митних органів. Це свідчить про самостійність наукового мислення дисертанта та належний рівень його компетентності в досліджуваній галузі.

Загальний рівень достовірності роботи підтверджується тим, що запропонована автором концепція правових засад формування та розвитку корпоративної доброчесності персоналу ДМС України є внутрішньо несуперечливою, логічно вибудованою та практично орієнтованою. Теоретичні узагальнення й практичні висновки роботи перебувають у гармонійній єдності, взаємно доповнюють одне одного та утворюють цілісну наукову концепцію, здатну стати підґрунтям як для подальших наукових досліджень, так і для вдосконалення законодавства та інституційної практики у сфері забезпечення доброчесності митної служби.

Структура і зміст роботи Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, 3 розділів, об'єднаних у 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Особистий внесок здобувача. Теоретичні положення та розробки в межах дослідження, зокрема ті, які характеризують його наукову новизну та практичне значення результатів, отримані автором особисто.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Висновки, пропозиції та рекомендації, які містяться у роботі, можуть бути використані та вже використовуються:

у правотворчості – у процесі вдосконалення митного законодавства та законодавства про проходження державної служби в аспекті формування корпоративної та індивідуальної доброчесності персоналу та нульової толерантності до корупції; *у правозастосуванні* – під час розробки програм підвищення кваліфікації, оцінювання корупційних ризиків у діяльності Державної митної служби України, проведення перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя посадових осіб митних органів; *у науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових досліджень проблем запобігання корупції та підвищення рівня доброчесності персоналу органів публічної влади України (*акти впровадження: у науково-дослідну діяльність Університету митної справи та фінансів від 12 січня 2026 року; у науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права від 16*

січня 2026 року); в освітньому процесі – у викладанні та підготовці навчально-методичних комплексів з дисциплін «Адміністративне право України», «Митне право», «Адміністративна діяльність публічної адміністрації», при розробці підручників, навчальних посібників, курсів лекцій адміністративно-правової та митної тематики (акт впровадження у навчальний процес Університету митної справи та фінансів від 11 лютого 2026 року).

Повнота викладу результатів дослідження в публікаціях. Висновки, узагальнення, пропозиції та рекомендації, сформульовані у дисертації, були відображені у п'яти наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях категорії Б, визначених Міністерством освіти і науки України, та у п'яти тезах доповідей на міжнародних, всеукраїнських конференціях і круглих столах.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація на тему «Корпоративна доброчесність персоналу Державної митної служби України: правові засади формування та розвитку» не містить порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації, її окремих положень та оформлення. Як і будь-яке наукове дослідження, дисертаційна робота містить окремі дискусійні положення.

1. У розділі «Методи дослідження» вступу дисертант зазначає, що за допомогою телеологічного методу та «методу правової доктринальної реконструкції» (с. 26) визначено мету та принципи формування корпоративної доброчесності персоналу ДМС. Поняття «метод правової доктринальної реконструкції» не є загальновизнаним у методологічному арсеналі юридичної науки. Це ускладнює оцінку науковим співтовариством коректності та відтворюваності отриманих результатів. Видається доцільним або дати розгорнуте авторське визначення цього методу з обґрунтуванням його відмінності від суміжних методів (системного, логіко-семантичного, герменевтичного), або замінити його загальновживаним аналогом.

2. Дисертант заявляє про використання матеріалів судової практики як складової емпіричної основи дослідження, і справді у підрозділі 3.1 наводяться конкретні вирокі судів у справах щодо посадових осіб ДМС, що є суттєвою перевагою роботи. Разом з тим у першому та другому розділах судова практика практично не залучається. Зокрема, при дослідженні окремих видів доброчесності (академічної, фінансової, інформаційної) посилення на судову практику були б доречними та надали б теоретичним конструкціям більшої переконливості. Нерівномірність використання задекларованої методологічної бази знижує загальну методологічну цілісність дослідження.

3. Дисциплінарний комітет Державної митної служби України згадується у дисертації переважно у контексті аналізу відповідності вимогам Оновленої Декларації Аруша та критики його недостатньої ефективності (с. 124–140). Разом з тим цей орган є унікальним інституційним новоутворенням у системі митних органів України і міг би стати предметом більш детального самостійного дослідження в рамках дисертації. Зокрема, потребують розкриття питання: яке місце посідає Дисциплінарний комітет у системі правових форм формування корпоративної доброчесності? Яким є його співвідношення із підрозділами внутрішньої безпеки та спеціально уповноваженими з питань етичної поведінки? Відповіді на ці питання збагатили б розробку класифікації правових форм у підрозділі 2.3.

4. Запропонована дисертантом шестиетапна періодизація формування вимог до доброчесності персоналу митної служби на українських землях (с. 81–100) є оригінальним науковим здобутком. Разом з тим у тексті не завжди чітко визначено хронологічні межі окремих етапів. Зокрема, залишається відкритим питання про точний початок «етапу регресивних трансформацій» — чи збігається він із ліквідацією Державної митної служби України та утворенням Міністерства доходів і зборів у 2012 році, чи пов'язаний з іншими організаційними змінами? Чітке встановлення хронологічних меж кожного з шести етапів та їх прив'язка до конкретних нормативно-правових

актів або організаційних подій суттєво підвищили б обґрунтованість запропонованої концепції.

Зазначені зауваження та дискусійні положення жодним чином не применшують наукову цінність і практичну значущість дисертаційного дослідження Христинченка Євгенія Олександровича. Навпаки, вони свідчать про те, що обрана тема є багатоаспектною, науково невичерпною і потребує подальшого поглибленого вивчення, що є ознакою справді актуального і перспективного наукового напрямку. Висловлені зауваження є закономірним привидом для наукової дискусії відображають природний науковий діалог, без якого неможливий розвиток будь-якої галузі юридичної науки.

Висновки. На підставі проведеного аналізу змісту дисертації Христинченка Євгенія Олександровича на тему «Корпоративна доброчесність персоналу Державної митної служби України: правові засади формування та розвитку» можна зробити висновок, що представлена робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке відповідає сучасним вимогам до написання дисертаційних досліджень, зокрема щодо актуальності, новизни, наукової обґрунтованості та прикладного значення.

Автор у своїй роботі ґрунтовно проаналізував теоретичні та практичні аспекти правового забезпечення формування і розвитку корпоративної доброчесності персоналу Державної митної служби України. Він визначив ключові проблеми цієї сфери, запропонувавши інноваційні підходи до їх вирішення. Запропоновані дисертантом концептуальні засади розмежування індивідуального та корпоративного рівнів доброчесності, авторська періодизація формування вимог до доброчесності персоналу митної служби, систематизовані принципи та функції корпоративної доброчесності формують нову методологічну основу для наукових досліджень у даній сфері.

Особливо слід відзначити практичну цінність роботи, яка полягає у можливості застосування її висновків та рекомендацій у вдосконаленні митного законодавства та законодавства про проходження державної служби

в аспекті формування корпоративної доброчесності персоналу та нульової толерантності до корупції. Автор продемонстрував здатність критично аналізувати чинне законодавство, виявляти його недоліки та пропонувати реалістичні шляхи їх усунення, зокрема шляхом внесення змін до Митного кодексу України, законів України «Про державну службу», «Про центральні органи виконавчої влади», Кодексу етичної поведінки та Правил етичної поведінки посадових осіб Державної митної служби України. Це є вагомим внеском у подальший розвиток теорії і практики забезпечення доброчесності в органах публічної влади в умовах сучасних безпекових та євроінтеграційних викликів.

Варто підкреслити, що дисертація містить системний і комплексний підхід до вивчення обраної тематики, що сприяє формуванню нових напрямів наукових досліджень у сфері адміністративного та митного права. Запропоновані наукові положення мають потенціал для впровадження у практику правозастосування, а також для використання в освітньому процесі при підготовці фахівців з адміністративного права, митного права та антикорупційної діяльності.

Таким чином, дисертація Христинченка Євгенія Олександровича «Корпоративна доброчесність персоналу державної митної служби України: правові засади формування та розвитку» не лише демонструє високу теоретичну і методологічну підготовку автора, але й робить реальний внесок у розвиток наукової думки та вирішення практичних проблем забезпечення корпоративної доброчесності персоналу Державної митної служби України в умовах реформування публічного управління та євроінтеграції.

Дисертація повністю відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Христинченко Євгеній Олександрович –

заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 –
Право.

Професор кафедри
адміністративно-правових дисциплін
навчально-наукового інституту
права та правоохоронної діяльності
Львівського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Ірина ШОПІНА

